

waren er 'sociaal nergens, konden zich alleen onder elkaar bewegen'); tenslotte, dat het Engelse bestuursapparaat in Brits-Indië een andere aanpak en een andere samenstelling had dan het Nederlandse in Nederlands-Indië: de Engelsen zagen de zaken veel meer in het groot en regelden liefst zo weinig mogelijk, en in hun algemeen bestuur bestond niet 'het strenge dualisme door de scheiding van het inheemse en het Europese corps. Men vond in het bestuurscorps Indiërs die in Engeland dezelfde opleiding hadden gehad als de Engelsen.'¹

Niet aldus in Nederlands-Indië. Ja, één moment was er geweest, in het begin van deze eeuw, waarop het leek alsof het gouvernement in de persoon van gouverneur-generaal van Heutsz een principieel nieuwe weg wilde inslaan: een Javaanse aristocratenzoon had in Nederland het groot-ambtenaarsexamen met succes afgelegd en werd na zijn terugkeer tot aspirant-controleur benoemd – een benoeming die in de wereld van het inheems bestuur, aldus vijf jaar later de Adviseur voor inlandse zaken dr. G. A. J. Hazeu, 'een geweldige indruk maakte en door deze als het begin van een nieuw tijdperk beschouwd werd.' Niets daarvan. De benoeming in het BB-corps werd geannuleerd en de betrokkene werd toegevoegd aan de Inspecteur van het inlands kredietwezen.² Een tweede aristocratenzoon, die eveneens in Nederland het groot-ambtenaarsexamen met succes afgelegd had, alsmede een inheemse jongeman van eenvoudiger afkomst die hetzelfde gedaan had aan het gymnasium te Batavia, kwamen ook bij het inlands kredietwezen terecht. Het gouvernement had besloten, geen inheemsen tot het BB-corps toe te laten – Hazeu noemde de plaatsing bij het kredietwezen van drie voor de bestuursdienst opleide inheemsen

'een *coup de désespoir*, waaraan noch een leidend beginsel, noch enig weloverwogen plan ten grondslag lag: iedere onbevooroordeelde moet daarin zien een min-gelukkige poging om die buiten-model-Inlanders, waarmee men eigenlijk geen weg wist, ergens op te bergen teneinde voorlopig van hen af te zijn. De meer intelligente Inlanders (en niet het minst de betrokkenen zelf) hebben het begrepen, en men kan moeilijk overschatten de ongunstige indruk die door dit alles is gewekt.'³

Op die weg van reservering van de bestuursposten voor Nederlanders en Indische Nederlanders ging het gouvernement verder: met uitzonde-

¹ Welter: 'Memoires', p. 182–183. ² Veel later werd hij via posities in het inheems bestuur lid van de Raad van Nederlands-Indië. ³ Nota, 10 aug. 1909, van G. A. J. Hazeu aan J. B. van Heutsz in van der Wal: *Onderwijsbeleid*, p. 139.